

2.2.5 Tekninen toimi ja vesihuolto

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
530 Palo- ja pelastustoimi		
Pohjois-Savon pelastuslaitos tuottaa alueen ihmisille ja yrityksille korkeatasoiset pelastustoimen palvelut ehkäisemällä ennakkoon onnettomuuksia ja antamalla onnettomuustilanteissa nopeaa ja ammattitaitoista apua kaikissa olosuhteissa.	Tavoitteet ovat toteutuneet suunnitellusti.	●
Tavoitteena on onnettomuuksien määrän pieneneminen, palokuolemien ja palovahinkojen sekä koti- ja vapaa-ajan tapaturmien väheneminen siten, että Suomi sijoittuu kärkeen kansainvälisessä vertailussa.	Toteutunut suunnitellusti.	●
Tekninen osasto tekee jatkuvaa yhteistyötä palo- ja pelastuslaitoksen kanssa mm. varmistamalla omien kiinteistöjensä paloturvallisuuden.	Tekninen osasto teki hyvää yhteistyötä palo- ja pelastusviranomaisen kanssa	●
540 Kiinteistöt		
Kiinteistöhoiton mitoituksen mukainen kiinteistöhoito ja kunnossapito.	Kiinteistönhoidossa on toteutettu mitoituksen mukaista kiinteistöhoitoa.	●
Metsänhoitosuunnitelman toteuttaminen.	Metsänhoitoa on toteutettu metsänhoitosuunnitelman mukaisesti.	●
Kiinteistöjen vuokrien tarkastustyötä jatketaan.	Kiinteistöjen vuokrien tarkistusta tehtiin muutamien kohteiden osalta. Tavoite toteutunut.	●
Tontteja myydään vähintään 3 kpl.	Tontteja myytiin 3 kpl. Tavoite toteutunut.	●
560 Liikenneväylät		
Teissä ja päälylysteissä ei liikenneturvallisuutta vaarantavia puutteita. Riittävä opastus. Valaistuksen huollot ajoittain sekä kaapeloinnin muutokset.	Teissä ja päälylysteissä havaitut liikenneturvallisuutta vaarantavat puutteet korjattiin. Valaistuksen kunnossapitoa, esim. palaneiden polttimoiden vaihtoja suoritettiin.	●
Matti Lohen koulun alueen liikenneturvallisuuden parantaminen jatkuu.	Liikenneturvallisuusryhmä kokoontui ja kehitti turvallisuusasioita. Parantaminen jatkuu.	●
Konnekosken entisöinti yhdessä ELY-keskuksen kanssa.	Konnekosken kalataloudellinen kunnostus saatiin valmiiksi loppuvuodesta 2022.	●
Pienvenekanava – hankkeen jatkaminen.	Pienvenekanava hanke odottaa parempaa taloudellista tilannetta.	●
590 Rakennusvalvonta		
Lupien käsittelyaika enintään 14 pv.	Lupien käsittelyaika max. 14 pv toteutui.	●
Katselmusten määrä n. 120 kpl.	Katselmusten määrä jäi hieman suunnitellusta.	●
520 Vesihuolto		
Häiriötön vesi- ja viemärlaitoksen toiminta. Tuotetaan asiakkaille kustannustehokasta vesihuoltoa. Pidetään vesi- ja viemäriverkosto toimintakunnossa.	Tavoitteet ovat toteutuneet pääosin.	●
Raakavesi- ja verkostovesinäytteiden otto tarkkailuohjelman mukaisesti.	Vesinäytteiden otto toteutettiin tarkkailuohjelman mukaisesti.	●

Käsitellyn jätevesilietteen ohjaaminen hyötykäyttöön biokaasun valmistukseen Gasum Oy:lle.	Käsitelty jätevesiliete ohjattiin hyötykäyttöön biokaasun valmistukseen Heinälamminrinteen vastaanottopisteeseen.	●
Vesihuoltosuunnitelman päivittämisen valmiiksi saattaminen.	Vesihuoltosuunnitelman päivittäminen/ tarjoukset päivittämisestä pyydettiin syksyllä.	●
Varautuminen vedenjakelukatkoksiin.	Vedenjakelukatkoksiin oltiin varautuneita.	●

Tarkastuslautakunnan arvion mukaan teknisen toimen ja vesihuoltolaitoksen toiminnalliset tavoitteet ovat toteutuneet pääosin hyvin. Rakennuskatselmusten määrä alitti hieman arvioidun ja pienkanavahankkeen toteutuminen odottaa parempaa taloudellista tilannetta, mikä on tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan perusteltua. Kiinteistöjen huoltoon ja kuntoon on kiinnitetty huomiota, ja tarkastuslautakunta näkee hyvänä uudistuksena sähköiset huoltokirjat, joiden avulla kiinteistöjen kuntoon vaikuttavia seikkoja voidaan seurata ajantasaisemmin ja dokumentoidusti.

Tekninen johtaja vaihtui vuonna 2022 kaksi kertaa. Kunnan tulee kiinnittää huomiota siihen, että sillä on riittävät resurssit teknisen toimen hoitamiseen. Kunnalla on teknisessä toimessa yhteistyötä lähikuntien, erityisesti Konneveden kunnan kanssa. Tarkastuslautakunta painottaa ja pitää tärkeänä, että teknisellä toimella on riittävät resurssit.

Ulkoisen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2022	TP 2022	Ero	Kommentit
Tekninen lautakunta	-97	-100	-3	Tekninen lautakunta ylitti talousarvion 3 teur, poikkeama ei ole merkittävä.
Jätehuolto	-0	-1 236,69	-1 236,69	Jätehuolto ylitti talousarvion 1 236,69 euroa, poikkeama ei ole merkittävä
Vesihuoltolaitos	-79	-106	-27	Vesihuolto ylitti talousarvion 27 teur, poikkeama ei ole merkittävä

Teknisen toimen ja vesihuoltolaitoksen talousarvio on toteutunut olennaisin osin suunnitellusti.

2.2.6 Yhteenveto toiminnan ja talouden tavoitteiden toteuman arvioinnista

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO TOIMINNAN JA TALouden TAVOITTEIDEN TOTEUTUMISESTA

Talousarviossa asetetut toiminnan tavoitteet ovat selkeitä ja johdonmukaisia. Toimintakertomuksella kerrotut tavoitteiden toteumat ovat selkeitä. Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että tavoitteiden toteumat esitellään kattavasti ja monipuolisesti.

Toiminnan tavoitteet toteutuivat toimintakertomuksen perusteella kohtalaisen hyvin vuonna 2022. Suurin poikkeama selittyy toimintakuluilla, jotka toteutuivat 1,3 m€ pienempänä kuin talousarviossa oli arvoitu. Perusterveydenhuollon talousarvio alittui noin 460.000 eurolla ja erikoissairaanhoidon sekä sosiaalitoimen talousarviot alittuivat molemmat noin 100.000 eurolla. Tarkastuslautakunta kiittää kuntaa hyvästä talouskurista vuoden 2022 aikana.

Kunnan talouden tasapainottamistoimilla alijäämäiset tilinpäätösvuodet 2018–2020 saatiin käännettyä ylijäämäisiksi vuosina 2021 ja 2022. Tarkastuslautakunta painottaa, että talouden tasapainottamistoimia tulee tehdä myös jatkossa kuntastrategian 2022–2025 mukaisesti, jotta kunnan talous saadaan tasapainoon. Tarkastuslautakunta toteaa huolestuneena, että kunnalla ja konsernilla on kuitenkin edelleen merkittävä velkarasite, josta kertovat myös kunnan ja konsernin omavaraisuusaste -tunnusluvut, jotka ovat alle omavaraisuuden tavoitetasoa 50 %. Kunnan omavaraisuusaste on 43,7 % (v. 2021 38 %) ja konsernin omavaraisuusaste on 30,5 % (v. 2021 27,9 %). Alle tavoitetason oleva omavaraisuus merkitsee velkarasitetta. Korkokustannusten nousu voi aiheuttaa kunnalle lisämenoja, joihin myös tulisi pystyä varautumaan. Talouden tasapainottamiseksi ja velkarasitteen pienentämiseksi kunnan tulee nopealla aikataululla tehdä suuria päätöksiä palveluverkkoon liittyen sekä kartoittaa yhteistyömahdollisuuksia. Tarkastuslautakunta korostaa, että kunnan tulee edelleen arvioida kriittisesti investointitarpeet - väestömäärän pienentyessä ja palvelutarpeen muuttuessa on keskeistä harkita, mihin

kiinteistöihin kunnan on kannattavaa investoida ja mitkä kiinteistöt ovat tarpeellisia kunnan ydintoiminnan kannalta.

Tarkastuslautakunta esittää, että

- Kunta seuraa edelleen huolellisesti, kuinka talouden tasapainottamistoimenpiteet vaikuttavat kunnan talouteen ja reagoi tarvittaessa negatiiviseen kehitykseen
- Kunnan talousarvion ja taloussuunnitelmavuosien mukaiseen toteumaan ja kehitykseen tulee kiinnittää erityistä huomiota tulevina vuosina

2.3 Kunnan talous

2.3.1 Kokonaistalouden tarkastelu

Kunnan ulkoisen tuloslaskelman keskeiset luvut on esitetty alla olevassa taulukossa.

Ulk. tuloslaskelma, t€	TP 2022	TA 2022	TP 2021	Poikkeama TA
Toimintatuotot	2.801	2 636	2.951	165
Toimintakulut	-26.692	-27 889	-26.209	1 197
Toimintakate	-23.891	-25 254	-23.258	1 363
Verotulot	11.914	10.953	11.476	961
Valtionosuudet	13.369	12.943	12.534	426
Rahoitustuotot ja -kulut	574	184	278	390
Vuosikate	1.967	-1.174	1.031	3 141
Poistot ja arvonalentumiset	-1.067	-921	-1.009	-146
Satunnaiset erät	0	100	-0,1	-100
Tilikauden yli-/alijäämä	900	-1 995	-21,5	-2 895

Kunnan alkuperäisessä talousarviossa vuodelle 2022 arvioitiin, että kunnan tilikauden alijäämäksi muodostuu 1,9 milj. euroa. Tilikauden 2022 ylijäämä oli lopulta 899.796,01 euroa, joka on 2,8 milj. euroa talousarviota parempi.

Eroa talousarvioon syntyi erityisesti toimintamenoissa, jotka toteutuivat 1,1 milj. euroa talousarviota pienempinä. Terveystaloudesta saatiin 1,271 milj. euroa palautusta, jolla oli merkittävä vaikutus ylijäämän muodostumiseen. Lisäksi verotulot toteutuivat 0,9 milj. euroa talousarviota suurempana. Tarkastuslautakunta korostaa, että kuntataloudessa tarvitaan edelleen säästötoimenpiteitä talouden tasapainon saavuttamiseksi. Tilikauden 2022 vuosikate oli 1,9 milj. euroa, joka on 899.796 euroa suurempi kuin suunnitelman mukaiset poistot. Kestävässä kuntataloudessa vuosikate kattaa poistot.

Vuoteen 2022 verrattuna muutoksia tapahtui erityisesti seuraavissa erissä: Toimintatuotot laskivat 0,1 milj. euroa ja palkat ja palkkiot kasvoivat 0,2 milj. euroa. Verotulojen kasvun myötä vuosikate parani 0,9 milj. euroa. Poistot laskivat noin 58.000 euroa. Tilikauden 2022 ylijäämä oli 0,878 milj. euroa edellisvuotta enemmän, mikä johtuu toimintakulujen toteutumisesta talousarviota pienempänä ja verotulojen toteutumisesta arvioitua suurempana.

Tilikauden 2022 investointien nettomenot olivat 0,554 milj. euroa, joka on 0,2 milj. euroa talousarviota vähemmän. Suurimmat investoinnit olivat:

- Toholahden teollisuusalue 195 teur. (TA 150 teur)

- Konnekosken entisöinti 95 teur. (TA 70 teur.)
- Kuutinharju-Kapakkaniemi viemärin saneeraus 197 teur (TA 0,0 teur)

Tarkastuslautakunta painottaa, että hankinnoissa tulee kiinnittää erityistä huomiota julkisten hankintojen periaatteiden noudattamiseen ja investointien tulee noudattaa talousarviota.

2.3.2 Talouden keskeiset tunnusluvut

Alla olevassa taulukossa on esitetty Rautalammin kunnan keskeiset tunnusluvut viimeiseltä neljältä vuodelta:

Rautalammin kunta	2022	2021	2020	2019
Tulorahoitus				
Toimintatuotot/ -kulut	10,5 %	11 %	12 %	13 %
Vuosikate % poistoista	184 %	102 %	85 %	-17 %
Vuosikate/ asukas	663 €	339 €	315 €	-53 €
Rahoitus				
Investointien tulorahoitus	482 %	160 %	114 %	-8 %
Lainanhoitokate	0,98	0,62	0,65	-0,02
Tase				
Omavaraisuusaste	44 %	38 %	43 %	44 %
Suhteellinen velkaantuneisuus	51 %	64,6 %	58 %	60 %
Kertynyt ylijäämä/ asukas	1.592 €	1.258 €	1.210 €	1.315 €
Lainat/ asukas	3.830 €	5.417 €	4.111 €	3.956 €

Tarkastuslautakunta pitää hyvänä, että kunnan keskeiset tunnusluvut ovat parantuneet hieman vuonna 2022, mutta tunnusluvut eivät vielä yllä tavoitetasolle. Talouden tasapainottamistoimia tulee kuitenkin jatkaa, koska kunnalla on merkittävä velkarasite, josta kertovat tunnusluvut omavaraisuusaste ja suhteellinen velkaantuneisuus. Omavaraisuusasteen tavoitetaso on yli 50 %, alle tavoitetason oleva omavaraisuusaste merkitsee merkittävää velkarasitetta. Suhteellinen velkaantuneisuus kertoo, kuinka paljon käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman maksamiseen – mitä pienempi tunnusluku on, sitä parempi mahdollisuus kunnalla/konsernilla on selviytyä velan takaisinmaksusta tulorahoituksella.

Tilikaudella 2022 vuosikate riitti kattamaan poistot ja parani edellisvuodesta. Huomioitava kuitenkin, että vuodet 2019, 2020 ja 2021 eivät ole täysin vertailukelpoiset keskenään johtuen korona -pandemiasta. Perusoletus on, että tulorahoitus on riittävä, jos vuosikate on vähintään poistojen suuruinen. Poistot kuvaavat keskimääräistä vuosittaista korvausinvestointitarvetta. Siten jos vuosikate kattaa poistot, kunnan ei tarvitse velkaantua, realisoida omaisuuttaan tai vähentää toimintapääomaansa pitääkseen palvelujen tuotantovälineet toimintakunnossa. Pitkällä aikavälillä vuosikatteen tulee siis kattaa poistot kunnan talouden tasapainon turvaamiseksi. Tätä oletusta voidaan kuitenkin pitää pätevänä vain, jos poistot ja arvonalentumiset vastaavat kunnan keskimääräistä vuotuista investointitasoa pitkällä aikavälillä.

Investointien tulorahoitus -tunnusluku oli vuonna 2022 noin 482 prosenttia. Investointien tulorahoitus kertoo, kuinka paljon investointien omahankintamenosta on rahoitettu tulorahoituksella. Vuonna 2022 pääomarahoituksella on siten rahoitettu 382 prosenttia.

Lainanhoitokate kertoo kunnan tulorahoituksen riittävyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun. Tulorahoitus riittää lainojen hoitoon, kun tunnusluku on yli yksi. Vuonna 2022 kunta ei ottanut uutta lainaa ja lainoja lyhennettiin 2 m€. Siitä huolimatta Rautalammin lainanhoitokate on heikko (tunnusluku alle 1) jo viitenä vuotena peräkkäin (vuosina 2018–2022). Tilanne on huolestuttava. Kun

tunnusluku on alle yksi, joutuu kunta ottamaan lisälainaa, realisoimaan omaisuutta tai vähentämään kassavaroja vieraan pääoman velvoitteiden hoitamiseksi. Kunnan kassavarojen riittävyys oli tilinpäätöksessä 2022 nolla (0) päivää ja vuonna 2021 noin 13 päivää. Kassavarat ovat näin ollen käytännössä 0 euroa ja tilanne on todella huolestuttava.

Omavaraisuusaste mittaa kunnan vakavaraisuutta, alijäämän sietokykyä ja selviytyä sitoumuksista. Kunnan omavaraisuusaste on 44 prosenttia, eli omavaraisuusaste on noussut vuodesta 2021 6 prosenttia. Omavaraisuusaste on edelleen alhainen. Alle 50 %:n omavaraisuusaste merkitsee kuntatalouden merkittävää velkarasitetta.

Suhteellinen velkaantuneisuus -tunnusluku kertoo, kuinka paljon kunnan käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisin maksuun. Kunnan suhteellinen velkaantuneisuus on pienentynyt vuonna 2022 noin 13 prosenttia vuodesta 2021, mutta edeltävinä vuosina 2019–2021 suhteellinen velkaantuneisuus on ollut nousujohteinen.

2.3.3 Talouden tasapaino

Jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää, tarkastuslautakunnan tulee arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman ja toimenpideohjelman riittävyyttä. Kunnan taseessa 31.12.2022 ei ole alijäämää, joten kuntalain mukaista arviota ei ole tarpeen tehdä. Tarkastuslautakunta muistuttaa kuitenkin, että edellä tehdyn tunnuslukuanalyysin perusteella, kunnan talouden tasapainoon tulee kiinnittää erityistä huomiota ja toimenpiteisiin on ryhdyttävä. Tarkastuslautakunnan arvion mukaan kunnan tulee pitää erittäin tiukkaa talouskuria seuraavina vuosina ja toteutettava merkittäviä talouden tasapainotuksen keinoja.

2.3.4 Yhteenveto kunnan taloudesta

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO KUNNAN TALOUDESTA

Tarkastuslautakunta toteaa, että tilikauden 2022 ylijäämä oli noin 900 tuhatta euroa, joka on 2,8 miljoonaa euroa talousarviota parempi. Poikkeama syntyy pääosin palvelujen ostoista, jotka toteutuivat 1,156 m€ pienempänä kuin talousarviossa oli arvioitu. Verotulot toteutuivat noin 0,900 m€ suurempana kuin talousarviossa oli arvioitu. Talousarviota parempaan toteutumaan on vaikuttanut toimintamenojen toteutuminen 1,1 m€ pienempänä, verotulojen toteutuminen 0,9 m€ suurempana ja terveydenhuollosta saatu 1,2 m€ palautus.

Kunnan taloudelliset tunnusluvut ovat hieman kohentuneet vuonna 2022. Jos tilikauden 2022 tulos olisi toteutunut talousarvion mukaisesti, olisi taseen kertyneet ylijäämät pienentyneet merkittävästi.

Jo aiemmin kunnassa on käynnistetty talouden tasapainottamistyö ja kunnanhallitus on nimennyt tasapainottamisryhmän miettimään sopeuttamistoimenpiteitä ja säästökohteita. Alijäämäiset vuodet 2018–2020 ovat kääntyneet ylijäämäisiksi vuosina 2021 ja 2022. Tarkastuslautakunta korostaa kuitenkin, että ylijäämäisestä tilinpäätöksestä huolimatta talouden tasapainottamistoimet ovat edelleen tärkeitä tasapainoisen kuntatalouden saavuttamiseksi.

Kunnan taloussuunnittelun haasteena tiukan tasapainottamistyön ohessa on sovittaa yhteen kunnan asukasmäärän vähentyminen, ikääntyvä väestö sekä toisaalta kunnan elinvoimaisuuden kehittäminen ja palvelutarjonnan sopeuttaminen kysynnän määrään palvelutarpeen muuttuessa.

Tarkastuslautakunta esittää, että

- Kunnan on toteutettava merkittäviä talouden tasapainottamistoimenpiteitä myös tulevina vuosina.
- Kunnan tulee kriittisesti arvioida investointeja suhteessa muuttuvaan palvelutarpeeseen ja talouden tasapainottamistyöhön.